

Örnsköldsviks kommun  
[kontaktcenter@ornskoldsvik.se](mailto:kontaktcenter@ornskoldsvik.se)

2018-12-12  
Dnr 400-2017:7324

Rektor Maria Schelin vid Örnsköldsviks gymnasium,  
Sigma  
[maria.schelin@ornskoldsvik.se](mailto:maria.schelin@ornskoldsvik.se)

## Beslut

---

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans  
demokratiuppdrag vid Örnsköldsviks gymnasium, Sigma,  
i Örnsköldsviks kommun

## Inledning

---

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
  - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
  - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). Örnsköldsviks gymnasium, Sigma, i Örnsköldsviks kommun med Örnsköldsviks kommun som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har teknikprogrammet valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte Örnsköldsviks gymnasium, Sigma, 15 och 22-23 oktober 2018. Besöket genomfördes av utredarna Ann-Sofie Svensson och Stina Linder. Intervjuer med rektorn, den undervisande läraren i Samhällskunskap 1b vid teknikprogrammet och elever vid programmet samt lektionsobservationer har genomförts.

Vid Örnsköldsviks gymnasium, Sigma, finns fyra yrkesprogram, ett högskoleförberedande program samt ett introduktionsprogram. På skolenheten går 239 elever. Skolinspektionen besökte inom ramen för den tematiska kvalitetsgranskningen teknikprogrammet. Skolans lärare är organiserade i fyra arbetslag. Läraren i Samhällskunskap 1b ingår i industriarbetslaget.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

## Skolinspektionens bedömning

---

Vid Örnsköldsviks gymnasium, Sigma, i Örnsköldsviks kommun bedömer Skolinspektionen att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet till att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former, såväl i helklass som i mindre grupper. Läraren presenterar i hög utsträckning olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren ger i hög utsträckning eleverna utrymme för att diskutera kontroversiella frågor i undervisningen. Likaså klargör läraren i hög utsträckning vårt samhälles demokratiska värderingar och bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser genom att praktiskt övas i bland annat olika röstningsförfaranden och majoritetsprinciper. Vidare bedömer Skolinspektionen att eleverna får en undervisning som i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer, genom att eleverna ges inflytande över undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att läraren i hög utsträckning utgår från alla elevers, såväl pojkarnas som flickornas, behov i både planering och genomförande av undervisningen. Skolinspektionen bedömer att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i låg utsträckning samverkar inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete för att skapa goda förutsättningar för alla elevers, såväl pojkars som flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor.

### **Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?**

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former, vilket sker såväl i helklass som i mindre grupper. I dessa diskussioner ges utrymme för olika argument och skilda synsätt ställs mot varandra. Genom diskussionerna ges eleverna möjlighet att utveckla sin samtalskompetens. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger i hög utsträckning eleverna utrymme för att diskutera kontroversiella frågor i undervisningen. Likaså klargör läraren i hög utsträckning vårt samhälles demokratiska värderingar och bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Av Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag framgår att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Av intervjuer och av det skriftliga underlaget, framgår att eleverna får

möta en undervisning där läraren utöver genomgångar ger dem möjlighet att diskutera såväl i grupp som i seminarieform. Vid en av de observerade lektionerna delas eleverna in i diskussionsgrupper av läraren. Läraren ger grupperna instruktioner att den äldsta eleven i gruppen ska föra anteckningar i ett häfte som läraren delar ut till samtliga grupper. I häftet finns sex diskussionsfrågor, där respektive grupp ansvarar för en av frågorna. Samtliga frågor handlar om hur Sverige styrs. En grupp för en diskussion om vilka krav som kan ställas på svenska invånare för att Sverige ska fungera som en demokrati. En pojke svarar att det borde vara en skyldighet att rösta och att det är viktigt att vara insatt i vad de olika politiska partierna står för. En annan pojke undrar om det är rätt att ställa kvar på svenska invånare att vara politiskt engagerade. Pojken fortsätter och säger att det är en förhandling om makt beroende på hur man väljer att rösta. En annan pojke svarar och undrar om den beskrivningen stämmer in på en demokrati. Eleverna uppger vidare i intervjuer att diskussioner inom ramen för kursen oftast sker i smågrupper som läraren delat in dem i. Efter gruppdiskussionerna brukar eleverna få redovisa i helklass. Eleverna berättar att läraren vid dessa tillfällen kan ställa följdfrågor till eleverna för att de ska vidareutveckla svaren. Läraren uppger att hon vill att elevernas åsikter ska få utrymme i diskussionerna och att eleverna ska motivera sina ställningstaganden. Eleverna uppger att de utvecklar sin samtalskompetens när det gäller att framföra argument och att lyssna till andras argument. Eleverna berättar att läraren vill att alla elever ska uttrycka sina åsikter och att olika argument ska synliggöras. Enligt eleverna säger läraren att det inte finns några svar som är fel och att eleverna därmed vågar säga vad de tycker, även om flickorna tillägger att de upplever att det är enklare att uttrycka sin åsikt i mindre grupper än i helklass. Eleverna uppger vidare att läraren ibland utmanar dem genom att ställa följdfrågor. Läraren bekräftar att flickorna hellre uttrycker sina åsikter vid gruppövningar och berättar om en flicka som i en situation i helklass kände sig hämmad i sitt ställningstagande vilket ledde till att hon inte hade vågat uttrycka sig till fullo. Flickan berättade detta för läraren efter övningen. Enligt läraren hade hon inte märkt av detta under diskussionen.

Skolinspektionens intervjuer från skolan visar att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren uppger att hon vid en genomgång av området "demokrati och diktatur" visade en film som bland annat illustrerar olika kännetecken för en demokrati respektive en diktatur. Vidare berättar eleverna att läraren har visat på olika värderingar utifrån olika politiska ideologier. Vid de lektionsobservationer som Skolinspektionen genomför framkommer inga exempel där läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar eller problemställningar. Läraren berättar dock att hon planerar för en fördjupningsuppgift där eleverna kommer att få göra en jämförande analys mellan det demokratiska Sverige och ett land där det råder diktatur. Inom ramen för kursen finns också ett moment inplanerat som handlar om mänskliga rättigheter och i samband med detta tänker läraren visa bilder för att bland annat illustrera en välbärgad stadsdel kontra ett utsatt område som ligger i närheten. Med detta vill läraren skildra hur människors rättigheter kan skilja sig åt i nutid.

Skolinspektionens intervjuer och inskickad dokumentation visar att läraren i hög utsträckning ger utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen. Läraren berättar om en värderingsövning som eleverna fick genomföra i kursen. Övningen heter *Heta stolen* och går ut på att eleverna ska ta ställning till olika politiska påståenden. Av övningens syftesformulering framgår det bland annat att eleverna i övningen ska visa respekt för och

inte kränka varandra. I övningen fick eleverna använda röda och gröna skyltar för att visa sitt ställningstagande. Läraren berättar att diskussionerna fördes under ordnade former men att det blev mer intensiva diskussioner kring påståenden som till exempel "invandring måste begränsas" och "låga skatter är bra". Läraren berättar vidare att några elever argumenterade för att Sverige inte klarar av en invandringssituation som den ser ut i dag, medan andra elever uttryckte att det handlade om människors rättigheter. Läraren tillägger att eleverna inom ramen för Samhällskunskap 1b kommer att ha fler planerade diskussioner, exempelvis om främlingsfientlighet och genusfrågor. Eleverna uppger att när de genomförde övningen *Heta stolen* och laddade diskussioner uppstod, lyssnade läraren mest på diskussionen innan hon tystade eleverna för att markera samhällets gemensamma normer och värderingar och fortsatte sedan vidare till nästa påstående.

Skolinspektionens intervjuer visar att läraren i hög utsträckning klargör vårt samhälles demokratiska värderingar och bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt. Läraren berättar att hon lägger stor vikt vid människors lika värde och att läraren och eleverna ska behandla varandra med ömsesidig respekt. Eleverna uppger att de respekterar varandra och att läraren förmedlar att alla ska lyssna på varandra. Eleverna uppger vidare att det aldrig uppstått någon konflikt i klassen, men att de har förtroende för att läraren skulle agera om det uppstod. Enligt läraren är hennes strategi att hålla en neutral ställning i diskussionerna och inte lägga någon värdering i något som elever uttrycker. Vid diskussioner försöker läraren att uppmuntra eleverna att delta eleverna och få dem att tänka från olika perspektiv. Såväl pojkar som flickor uppger i intervjuerna att de blir rättvist behandlade av läraren. Flickorna som är i minoritet i klassen anser att de blir likvärdigt behandlade av läraren och att de får lika mycket stöd och uppmärksamhet som pojkarna. Detta bekräftas i lektionsobservationerna.

### **Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?**

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser genom att exempelvis övas i olika röstningsförfarande och majoritetsprinciper. Vidare får eleverna en undervisning som i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer, genom att eleverna ges inflytande över undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer och observationer från skolan visar att läraren bedriver en undervisning där eleverna i hög utsträckning får öva sig praktiskt i att bereda och argumenteras för förslag till beslut, olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper för att utveckla elevernas förmåga i demokratiska beslutsprocesser. Läraren uppger att eleverna inom ramen för kursen har fått öva röstningsförfaranden vid några tillfällen. Vid ett tillfälle gav läraren eleverna möjlighet att rösta till vilken dag ett prov skulle förläggas. Eleverna fick genom handuppräckning rösta på två alternativ. Ett annat exempel som framkommer vid intervju med läraren är när eleverna arbetade med riksdagspartierna. Alla elever fick komma med förslag på politiska områden som samtliga grupper skulle arbeta med. Dessa områden skulle sedan begränsas till totalt tre stycken, vilket skedde genom att samtliga elever fick avlägga en röst. De tre politiska områden som fick flest röster blev sedan de områden som grupperna skulle arbeta utifrån. Vidare berättar läraren att hon vid olika tillfällen har nämnt olika majoritetsbegrepp för eleverna i kursen

Samhällskunskap 1b. I intervju med eleverna bekräftas dessa exempel som läraren har beskrivit gällande röstningsförfaranden samt att de har gått igenom majoritetsprinciperna teoretiskt. Vid en observation vill läraren genom handuppräckning se hur många av eleverna som är för att det ska bli ett nyval i Sverige. Efter genomförd handuppräckning konstaterar läraren att resultatet landar i en majoritet. Vid en lektion observerar Skolinspektionens utredare en diskussion mellan läraren och en elev som rör frågan om huruvida en viss typ av omröstning är att beakta som demokratisk eller ej. Diskussionen handlar om vad som avses med en enkel majoritet. Läraren berättar för eleven att alla måste vara överens i FN:s säkerhetsråd för att det ska kunna beaktas som ett enhälligt beslut.

Vidare framgår av Skolinspektionens intervjuer och observationer att läraren i hög utsträckning bedriver undervisningen i demokratiska arbetsformer genom att ge eleverna möjlighet till inflytande över hur undervisningen ska bedrivas. Eleverna och läraren uppger i intervjuer att eleverna vid kursstart individuellt fick skriva och berätta om vilka förväntningar som de hade på kursen, vilka examinationsformer som de föredrog, hur de lär sig bäst och vad de vill lära sig mer om inom ramen för Samhällskunskap 1b. Läraren uppger vid intervju att några elever inom ett särskilt område önskat att examineras genom ett skriftligt prov, vilket läraren hörsammat. Vidare berättar läraren att elever har önskat att få diskutera och då har läraren planerat för det. Läraren uppger att eleverna även under kursens gång får möjlighet till inflytande, som exempelvis när eleverna fått välja arbetsområden i arbetet om riksdagspartierna. Alla elever fick ge förslag men allas förslag gick inte igenom, precis som i en demokrati uppger läraren. Läraren har även planerat för en fördjupningsuppgift i Samhällskunskap 1b där eleverna ska jämföra Sverige med ett annat land utifrån bland annat ländernas statsskick. Eleverna kommer att själva få välja vilket annat land förutom Sverige som ska ingå i uppgiften.

**Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a/1b?**

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Rektorn vid Örnsköldsviks gymnasium, Sigma, behöver tillsammans med lärarna i högre utsträckning inom ramen för skolans kvalitetsarbete, samverka för att skapa goda förutsättningar för alla elever att utveckla demokratiska förmågor. Detta särskilt genom att i högre utsträckning gemensamt planera genomförandet av skolenhetens demokratiuppdrag inom ramen för Samhällskunskap 1b.
- Rektorn vid Örnsköldsviks gymnasium, Sigma, behöver tillsammans med lärarna i högre utsträckning följa upp huruvida eleverna vid skolenheten utvecklar demokratiska förmågor, så som förståelse för andras perspektiv, förståelse för vad det demokratiska förhållningssättet innebär, samt praktisk förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser inom ramen för Samhällskunskap 1b.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i låg utsträckning samverkar i skolans systematiska kvalitetsarbete för att skapa goda förutsättningar för alla elevers, såväl pojkars som flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Skolinspektionen bedömer att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren i hög utsträckning utgår från alla elevers, såväl pojkars som flickors, behov i både planering och genomförande av undervisningen, även om läraren inte förmedlar höga förväntningar oavsett elevernas kön.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att rektorn och lärarna i låg utsträckning samverkar i skolans systematiska kvalitetsarbete i syfte att planera undervisningen så att alla elever, tillika pojkar och flickor, ges möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Rektorn uppger i intervju att det varken vid tidpunkten för skolbesöket eller dessförinnan har funnits ett sådant arbete på skolenheten. Då rektorn tillträdde sin tjänst i början av läsåret 2018/2019 har ett av hennes fokusområden varit att få till APL-möten och andra strukturfrågor. Rektorn berättar att hon har medarbetarsamtal med lärarna där de bland annat pratar om lärarnas trivsel, styrkor, utvecklingsområden, mål och kompetensutvecklingsbehov. Vidare uppger rektorn att hon inte har haft några diskussioner med lärarna som avser genomförandet av demokratiuppdraget. Vidare uppger läraren att det finns ett gemensamt ämneslag för lärare i samhällskunskap på skolenheten och ett ämneslag tillsammans med andra lärare i samhällskunskap på en närliggande skola. Ämneslagsträffar är förlagda till minst en gång per termin. På den besökta skolenheten finns två lärare som undervisar i samhällskunskap. Vid dessa mötestillfällen planerar lärarna tillsammans. Det senaste året har det varit mer frekventa mötestillfällen då lärarna har planerat inför arbetet kring riksdagsvalet inom ramen för kurserna i samhällskunskap samt planering och organisering inför skolvalet.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att rektorn och lärarna i låg utsträckning samverkar i syfte att följa upp och analysera huruvida undervisningen ger alla elever, tillika pojkar och flickor, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Av den skriftliga dokumentationen från skolan framgår att rektorn inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet planerar att påbörja en uppföljning och analys av demokratiuppdraget. Enligt rektorn var föregående läsårs kvalitetsarbete bristfälligt. Rektorn uppger vidare att hon varken har fått en skriftlig eller muntlig överlämning från tidigare rektor. Vidare berättar rektorn att hon hittills inte har hunnit ha några diskussioner med personalen avseende demokratiuppdraget. Läraren uppger att hon inte känner till hur skolan kommer att följa upp och analysera genomförandet av demokratiuppdraget. Läraren berättar att eleverna utvärderar undervisningen i Samhällskunskap 1b. Utvärderingen är dock inte riktad i syfte att utvärdera skolans demokratiuppdrag. Resultatet brukar läraren återkoppla till eleverna. Detta sker via ett online-system som rektorn har tillgång till.

Skolinspektionens intervjuer visar att rektorn i hög utsträckning skapar förutsättningar för uppdraget. I intervju med rektorn framkommer att rektorn påbörjade sin tjänst på skolan under höstterminen 2018, vilket innebär att hennes företrädare fattade beslut om tilldelning av lärare och timmar för kursen i Samhällskunskap 1b. Läraren berättar att ca 95-100 timmar är avsatt för kursen. Rektorn uppger att det tidigare har tagits beslut för att främja utvecklingen av demokratiuppdraget. Läraren, som även arbetade på skolan under föregående läsår, bekräftar att fördelningen bland lärarnas tjänster gjordes innan den nya

rektorn tillträdde. Läraren berättar att Samhällskunskap 1b är förlagd i åk 3 med anledning av att eleverna då är mer mogna för samhällsnära diskussioner.

Av genomförda intervjuer och observationer framkommer att läraren i hög utsträckning utgår från alla elevers, såväl pojkars som flickors, behov i både planering och genomförande av undervisningen. Rektorn uppger att elevhälsan på skolan är delaktiga med lärarna i utformningen av undervisningen och att arbetet fungerar väl, då rutinerna för detta är tydliga. Vidare berättar rektorn att det pågår en satsning på teknikprogrammet som handlar om att lyfta flickorna dels för att locka fler flickor till programmet men även för att skolenheten har insett att flickorna på teknikprogrammet behöver stärkas och lyftas då de ofta är i minoritet. Läraren berättar att det sker en överlämning från grundskolan när elever börjar på gymnasiet. Det är vanligast att kursen Samhällskunskap 1b ligger i årskurs 3 för elever som läser teknikprogrammet på skolenheten och då sker inhämtning av elevernas behov och bakgrund på lärarens initiativ. I breven som eleverna får skriva i början av kursen framkommer bland annat olika inlärningsstilar och arbetssätt som eleverna själva lyfter fram och som de föredrar. Dessa tar läraren i beaktning när hon planerar undervisningen.

Läraren berättar att hon försöker fördela talutrymmet rättvist mellan pojkar och flickor i klassrummet. Detta bekräftas i de observationer som Skolinspektionen genomför. Under hösten har eleverna inom ramen för kursen haft ett seminarium där läraren var tydlig med att talutrymmet skulle fördelas likvärdigt. Läraren uppger att om hon uppmärksammar att någon elev, oavsett kön, inte tar för sig så skulle hon "lyfta" eleven. Vid en lektionsobservation noterar Skolinspektionen att läraren tar särskild hänsyn till vissa elever som behöver extra stöd. Att läraren anpassar undervisningen med hänsyn till elevers olika förkunskaper och behov bekräftas i intervju med flickorna. Både pojkar och flickor uppger att läraren har nämnt att hon har höga förväntningar på dem. Enligt läraren ställer hon inte högre krav på elever som läser Samhällskunskap 1b än på elever som läser Samhällskunskap 1a1. Elevernas svar skiljer sig åt på frågan som Skolinspektionen ställer om eleverna anser att de blir utmanade i kursen. Både pojkar och flickor säger att alla i klassen får exakt samma uppgifter men att det finns en variation i arbetssätten i de olika uppgifterna. Det framgår av intervjun med flickorna att alla flickor inte anser att de blir utmanade i kursen. Flickorna uppger dock att det vanligtvis finns en instuderingsuppgift om någon vill fördjupa sig inom ett arbetsområde.

## Uppföljning

---

Huvudmannen ska senast den 3 juni 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till *skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se*, eller per post till, Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:7324) i de handlingar som sänds in.

**På Skolinspektionens vägnar**



Joakim Blomberg  
Enhetschef



Ann-Sofie Svensson

Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:  
[www.skolinspektionen.se/demokrati](http://www.skolinspektionen.se/demokrati)

**Bilaga:** Författningsstöd

## Rättslig reglering mm

---

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a1/1b.

## Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.